

Library, Archive, And Museum Research Journal

ISSN 2718-0832
www.lamrejournal.org

Waldo Zamanı'na Bilgi Teknolojileri ve Dijital Etik Açısından Bakmak

Looking at The Waldo Moment Through Information Technologies and Digital Ethics

Elif ŞEŞEN*

Cite this article as: ŞEŞEN, E. (2021). Waldo Zamanı'na Bilgi Teknolojileri ve Dijital Etik Açısından Bakmak. *Lamre Journal*, 2(2), 83-92.

ÖZ: Toplumsal sorunları çözme aracı olarak siyaset, tüm vatandaşların refahını ve geleceğini koruma ve geliştirme sorumluluğu taşır. Bu sorumluluğun temel ilkelerinden biri de gelecek kuşakların iyiliği ve refahını dikkate alarak davranmak olan etik ile siyaseti birbirine bağlamaktır. Bugün hayatımızın her alanını etkileyen dijital teknolojiler bu iki alanı da etkilemiş ve yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Eğlencenin siyaset dahil her şeyin üst dili haline geldiği günümüz bilgi ve iletişim çağında, insanların dijital teknolojileri nasıl kullandıkları önemli bir konu durumuna gelmiştir. Buradaki 'nasıl sorusu' insanların amaçları kadar niyetlerini de kapsar. Çünkü dijital teknolojilerin kötü niyetli ve kasıtlı kullanımı kadar; umursamaz, ciddiyetsiz ve etik olmayan kullanımı da bireysel ya da toplumsal düzeyde olumsuz sonuçlara yol açabilir. Günümüzde etkiye açık alanlardan biri de siyasal iletişimdir. Dijital teknolojilerin giderek daha fazla ağırlık kazandığı siyasal iletişim faaliyetlerinde etik konusunda tartışmalar devam etmektedir. Bilgi teknolojileri, siyaset ve etik arasındaki ilişkilere odaklanan bu çalışmada sosyal medya sayesinde ünlü olan bir animasyon karakterin aday olduğu seçim sürecini anlatan 'Black Mirror' dizisinin 'Waldo Zamanı' adlı bölümü incelenmektedir. Bölüm, temel olarak etik dışı bireysel eylemlerin toplumsal sonuçlarına dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi Teknolojileri, Siyasal İletişim, Dijital Etik, Black Mirror, Waldo.*

ABSTRACT: As a tool to solve social problems, politics carries the responsibility of protecting and improving the well-being and future of all citizens. This connects politics and ethics which is one of the basic principles is to act in consideration of the welfare of future generations. Today, digital technologies that affect all areas of our lives have affected both of these areas and brought new problems. In today's information and communication age, where entertainment has become metalanguage of everything including politics, how people use digital technologies is an important issue. The how question here encompasses people's intentions as well as their purposes. Because the careless, frivolous and unethical use of digital technologies can lead to negative consequences at the individual or social level as well as the malicious use. Today, one of the areas accessible is political communication. Discussions continue on the ethics in political communication activities where digital technologies are increasingly dominant. In this study which focuses on the relations between information technology, politics and ethics, the episode named The Waldo Moment of the Black Mirror television series, which tells about the by-election process of an animated character who became famous thanks to social media, has been examined. The episode mainly draws attention to the social consequences of unethical individual actions.

Keywords: *Information Technologies, Political Communication, Digital Ethics, Black Mirror, Waldo.*

GİRİŞ

Günümüzde siyasetin başta internet olmak üzere elektronik kitle iletişim araçları ile gerçekleştirildiğine dikkati çeken Douglas Kellner (2004) bu noktada ifade aracı değiştikçe siyasetin de değiştiğini vurgulamaktadır. Facebook, Instagram, Google, YouTube ve Twitter gibi teknoloji platformları, siyasal kampanyalar ve vatandaşlar arasında araçlar olarak hayati bir rol oynamaktadır. Dijital teknoloji tabanlı araçlar da dahil olmak üzere medyanın vatandaşların siyasi bilgilere erişimi ve eşit katılım fırsatları sağlama konusunda önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak siyaset ve medya arasındaki ilişki gün geçtikçe etik ilke ve ideallerden uzaklaşmaktadır. Halbuki etiği kişisel siyaset, siyaseti ise toplumsal etik olarak gören Platon'dan yola çıkarak ifade edilecek olursa, siyasetin değerlere dayanan normatif yapısı ile politik aktörlerin etik nitelik ve davranışları arasında yakın ve doğrudan bir bağ vardır.

Giderek artan oranda dijital ortamlara kayan siyasetin siber teknolojilerin insan ve toplum hayatına getirdiği dönüşümlerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bireylerin dijital teknolojileri kullanımları aslında diğer insan yapımı teknolojilerde olduğu gibi yapıcı veya yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Büyük ölçüde bu teknolojilerin kullanımındaki ahlaki davranış kurallarını içeren dijital etik, bu teknolojilerden kaynaklanan yeni zorluklar ve durumlarda rehber edinilecek temel değerleri ve erdemleri konu almaktadır.

Bilgi teknolojilerinin günümüzde nasıl şekil aldığı ile medya ve siyaset arasındaki ilişkiyi irdelemeyi amaçlayan bu çalışma, siyasal iletişimin dijital etik ile ilişkisini popüler bir televizyon dizisi örneği üzerinden okumaktadır.

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ

Bilgi teknolojileri, bilgi ve bilgilenim kültürünün insan yaşamında daha önemli olmasının olumlu etkisiyle birlikte, her geçen gün bilgi teknolojilerinin sınırsız şekilde geliştirilerek geleceğe taşınmasını da beraberinde getirmiştir. Bilim adamları ve uzman teknik personellerin verimli çalışmaları, bilgi teknolojilerinin durmadan gelişmesini sağladığı gibi, insan yaşamına da olumlu/olumsuz birçok etki yapmaktadır. Bilgi teknolojisine ön ayak olan bilgi araçlarının insan hayatında daha ön planda olması hayatımıza bilgisayar ve yapay zekâ gibi akıllı teknolojilerin girmesini de sağlamıştır. Yapay zekâ araçları, her türlü veriyi oluşturmak ve bu verilere ulaşmak için kullanılan bir sistemdir. Yapay zekâ araçları, bilgi aktarımı için bütün imkânları kullanır. Bilgi teknolojileri temelde insan emeğini ve her türlü maddi/manevi maliyeti azaltacak çözümler bulmak için geliştirilirler.

Bilgi teknolojileri, kurumlar ve işletmelerde tüm işlerin daha pratik, verimli ve sistematik ilerlemesini sağlamaktadır. Bilgi teknolojileri üzerinde maddi/manevi yatırım yapan ülkelerin (Japonya, ABD, İngiltere, Almanya, Singapur vb.) uluslararası arenada daha hızlı ilerlemesi mümkündür. Kısacası bilgi teknolojileri insan ve devletlerin hayatında olumlu etkileri olan bilgiye dayalı teknolojik gelişimleri her zaman tetikler.

Bilişim teknolojileri dönem dönem devrimsel nitelikli değişimlere neden olabilir. Bilişim teknolojileri yardımıyla bilgiler milyonlarca insana çok daha hızlı bir şekilde ulaştırılabilmektedir.

SİYASAL İLETİŞİM

Siyasetin özü, iletişimdir (Lakoff, 2002). Kentel'e (1991, s. 40) göre siyasal iletişim, siyasal arenada başkalarını anlama ve kendini anlatma biçimidir. Siyasal iletişim sözlü

veya sözsüz, resmi veya gayri resmi olabilir ancak her zaman ikna etme ve harekete geçirme amaçlıdır (Perloff, 2003).

Farklı ideolojik amaçlara sahip olan siyasal aktörlerin kendi amaçlarını “belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere kullandıkları çeşitli iletişim tür ve teknikleri” (Aziz, 2013, s. 3) olarak siyasal iletişim; iletişim, siyaset bilimi, gazetecilik, sosyoloji, psikoloji, tarih, retorik, dilbilim ve diğer alanlardan kavramlara dayanan disiplinler arası bir çalışma alanı olarak görülmektedir.

Denton ve Woodward (1990, s. 14) siyasal iletişimi “resmi otoritenin kimlere verileceği ve kamu kaynaklarının nasıl dağıtılacağına dair kararlar” olarak tanımlamaktadırlar. Başlangıçta siyasal örgütlerin ve yurttaşların birbirleriyle etkileşime girdiği bir süreci (Kaid, 2004, s. 69) imleyen siyasal iletişim, günümüzde kapsamını genişleterek seçim dönemleri ya da devlet yönetimi sürecindeki veya kamuoyunun oluşumunu sağlamaya yönelik iletişim faaliyetlerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Trent ve Friedensberg, 2000, s. 15). Tüm siyasal iletişim faaliyetlerinde, tür ve çeşitleri sürekli artan kitle iletişim araçları, temel ve vazgeçilmez aracı kanallar haline gelmiştir. Bilgi çağında internet temelli dijital iletişim teknolojilerinin siyasal iletişim içindeki payı ve ağırlığı da giderek artmaktadır.

Bilginin üretim ve dağıtım süreçlerini internet teknolojileri ile bütünleştiren dijitalleşme, kişiler arası ilişkiler kadar toplumsal ilişkileri de etkilemekte ve dönüştürmektedir. Yeni teknolojiler; kişisel ilgilerimizi (hakkında düşündüğümüz şeyleri), sembollerimizin özyapısını (düşünce vasıtalarımızı) ve toplumun doğasını (düşüncelerin geliştiği arenayı) değiştirmektedir (Postman, 2006, s. 25). Yeni iletişim teknolojileri ekonomiden eğitime, kültürden siyasete her alanı

derinden etkilemektedir. Manuel Castells’in (2006: 469) “enformasyonel siyaset” olarak adlandırdığı bu yeni siyaset biçimi siyaseti her gün biraz daha fazla dijital teknolojilerin alanına taşımaktadır.

DİJİTAL ETİK

Dijital iletişim teknolojileri, modern siyasetin temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Bugün pek çok siyasi aktör; web siteleri, Facebook ve Twitter sayfaları, YouTube videoları, e-posta listeleri gibi çevrimiçi araçlardan faydalanmaktadır ancak bu araçların kullanımında uyulması gereken temel etik ilkelerin neler olması gerektiğine dair tartışmalar da artarak devam etmektedir. Bilgi Teknolojisi Uzmanları Derneği’nin Etik Kuralları ve Davranış Standartları (2014) gibi bazı çalışmalar olmakla birlikte bu mecraları yönlendirenlerin ya da takip edenlerin izleyebilecekleri genel kabul gören etik rehberler henüz bulunmamaktadır.

Etik ile ilgili tartışmalar artık daha çok çevrimiçi ortamlardaki problemlere kaymıştır. Çünkü hayatımızın hemen her alanını çevreleyen çevrimiçi ortamlar yeni etik sorunları da beraberinde getirmiştir. Etik, temel itibarıyla bir faaliyetin nasıl yürütüleceğine dair ahlaki ilkeler olarak tanımlanabilir. Dijital etik ise çevrimiçi ortamlardaki davranışlara dair ahlaki ilkelere işaret eder. Siber etik terimini kullanan Ramadhan ve arkadaşlarına (2011, s. 84) göre siber uzayda etik ve etik olmayan davranışların sınırını belirleyen siber etik, ifade özgürlüğü ve fikri mülkiyet haklarının ve ayrıca mahremiyetin korunmasını sağlayan standartlar sistemidir. Dijital etik bu bağlamda dijital iletişim ortamlarında “diğer insanların haklarına saygılı olmak için ne yapılıp ne yapılamayacağı ile ilgilidir” (Ercan, 2009).

İnsanların , davranışlarını kendilerine göre düzenlediği ilkeler sistemi ya da dizisi (Türkeri, 2014, s. 11) olarak etik, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaki davranışları ile ilgili sorunlarını ele alır (Atatunç, 2006, s.

11). Etik, ahlaki olan ile olmayan arasındaki farkın yasa biçiminde ifadesidir (Bauman, 2014). Etiğin temel amacının seçenekler arasında karar verirken “iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış biribirinden ayırt etmeyi sağlayacak bir ölçüt tayin etmek” olduğunu belirten Aydın (2013, s. 144) belirlenen etiğin bu ölçüte bağlı olarak bireylerin yaptıkları seçimler konusunda kendilerini vicdanen rahat hissetmelerini de sağladığını ifade etmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı yeni dijital ortam, bir takım etik ikilemler ortaya çıkarmaktadır. Yeni medya mecraları yeni etik kurallar gerektirmektedir. Çevrimiçi ortamlardaki davranışlar ve yaşama biçimleri için geleneksel etiğin kural, ilke ve değerlerinin artık geçerli olamayacağına işaret eden (Önce, 2019, s. 61) dijital etik, bilgi ve iletişim alanının yeni kural ve terimler ile düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğunu da göstermektedir. Dijital etiği dar ve geniş olmak üzere iki kapsamda ele alan Capurro (2009) dar anlamda internet üzerinden çalışan bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına dair sorunlar olarak tanımladığı dijital etiği, geniş anlamda tüm dijital teknolojilerin insan, çevre ve toplum üzerinde yarattığı etkiler olarak değerlendirmektedir.

İnsan eyleminin doğasının değiştiği ve bu bağlamda etik davranışa dair anlayışımızın da değişime ihtiyaç duyduğunu vurgulayan Hans Jonas (1984) bu yeni dijital çağda işleyebilecek bir etik için de ilkesel düzeyde bir temel sağlar. Jonas'a göre bu çağdaş etik, eylemlerimiz sonucunda ortaya çıkacak sonuçlardan gelecekte yaşayacak olanların haklarını da korumak amacıyla bugünü ve geleceği birlikte ele alan yeni bir ortak sorumluluk anlayışı üzerinde yükselmelidir. Charles Ess (2013, s. 25) Dijital Medya Etiği (Digital Media Ethics) adlı çalışmasında etik sorunlarda görelilik ve çoğulculuk arasında bir ayırım yapmakta ve çoğulculuğun internet bağlamında farklı etik normları birbirine bağlama kapasitesi olduğunu söyleyerek alana özgü bir etik yaklaşım geliştirmeye çalışmaktadır. Luciano Floridi (2013)

Enformasyon Etiği (The Ethics of Information) adlı kitabında etik konusunu sadece doğru bilgi aktarımındaki doğruluk olarak değil, “infosfer” olarak adlandırdığı dijital ortamlardaki tüm varoluş ve davranış biçimleri açısından değerlendirmek gerektiğini öne sürmektedir. David Gunkel (2013) ise Makine Meselesi (The Machine Question) adlı çalışmasında daha da ileri giderek dijitalin başlangıcında inşa ettiğimiz ve giderek karmaşıklaşan otonom makinelerin artık kendi ahlaki ve etik sorumlulukları olduğunu söylemektedir.

İnternetin temelinde, “insani yaşamın değerini belirleyen temel standardın sadece kendi hayatı olabileceğini” (Rand ve Branden, 1964) söyleyen liberal bir özgürlük vaadi bulunmaktadır. Bir başka deyişle birey, eylemlerinin etik değerini kendi kişisel çıkarlarını nasıl etkilediğine bakarak belirlemelidir ancak bu ahlaki egoizm, dijital etik için yeterli bir çerçeve çizemez. Çünkü internette birey her ne kadar kişisel bir eylemde bulursa da eyleminin sonuçları çok daha geniş bir kitleyi etkileyebilmektedir. İnternet ve dijital teknolojilerin çok sayıda kişiyi yanlış yönlendirmek ya da düşüncelerini manipüle etmek için kolaylıkla kullanılabilir olması etik kullanım ve etik standartlara duyulan ihtiyacı artırmaktadır. 2000'li yılların başında kullanıcıların internette gezinme alışkanlıklarının bilgisi olmadan izlenmesini sağlayan çerez (cookies) yazılımları ile ilgili dile getirilmeye başlanan endişeler, sosyal medya platformlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşması ile çevrimiçi etkileşimlerimizden elde edilen verilerin analizi için daha karmaşık yöntemlerin kullanılmasıyla katlanarak arttı (Delany, 2013). Son yıllarda giderek artan şekilde dijital teknolojilerin bilgi aktarımı ve katılımı desteklediği kadar propaganda, algı yönetimi ve manipülasyon amaçlı kullanımının demokrasiyi baltalayabileceğine dair endişeler de dile getirilmektedir.

Propaganda elbette yeni bir şey değildir ve tarih boyunca pek çok aktör tarafından çok çeşitli araçlarla uygulanmıştır ancak dijital teknolojiler ve çevrimiçi ortamların

propagandayı kolaylaştırıcı özellikleri olduğu söylenebilir. Bu özelliklerin başında kullanıcının içeriğiyle uğraşmaktan ziyade, medyayı tüketme eyleminden memnuniyet arayışı içinde, tekrar tekrar bir öğeden diğerine geçmesini sağlamayı amaçlayan “akış” gelmektedir (Baldwin-Philippi ve ark., 2020). Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube gibi programlar siyasi mesajlaşma için kullanıldığında, taşıdıkları mesajlar doğru ve açıklayıcı olmasa bile siyasi sürece akış etkisini getirir. Bu da sivil katılım ile ilgili tartışmaların sonsuz bir metin, resim ve video akışının altında kaybolup gitmesine yol açabilir. Sanal, hızlı ve en önemlisi dijital olan ağ zamanı, siyasi bir etik zeminin kurulmasının çok da kolay olmadığı bir alandır.

Dijital teknolojiler ile ilgili olarak öncelikle demokrasi, seçmenlerin geniş katılımına dayandığından, uygulamalar ve politikaların seçmenlerin siyasal sürece katılımını teşvik etmeye yönelik olması gerektiği ifade edilmelidir. Seçimlerin güvenilirliğini sağlamak ve demokratik sürece olan inancın sürdürülmesine katkıda bulunmak için içeride ya da dışarıdaki kötü niyetli ve olumsuz müdahalelerin önlenmesi de dijital teknolojilerin kullanımı açısından hayati önem taşır. Siyasal kampanyalarda etik ile etik olmayan kampanya içeriğini ayıran net çizgiler çizmenin zorluğu göz önüne alındığında çevrimiçi platformlarda hızla yayılabilen kasıtlı yanlış bilgilerin verebileceği zararın göz önünde tutulmasına ihtiyaç vardır. Ancak mesele bundan ibaret de değildir. Zira dijital platformlardan yayılan sadece yanlış olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Kullanıcıların eğlence amaçlı yaptıkları paylaşımlar da siyasal süreçlerin işleyişini tehdit edebilir. Siyasetin gösterileşmesi ya da “günümüzde eğlence, siyaset ve medya arasındaki ilişkiyi tanımlamak amacıyla kullanılan, politika (politics) ve eğlence (entertainment) kavramlarının birleşmesi ile oluşturulmuş” (akt. Eşitti, 2015, s. 1149). Andreas Dörner’in ifadesiyle ‘politainment’ kavramı ile tanımlanan bu durum, siyasal aktörlerin ilgi çekmek amaçlı eğlence içeriklerini kullanmasını ifade etmektedir. Dörner

politainment’ta siyasi kavranın özel olarak öne çıkarılan bir konu olduğunu söylemektedir. Siyaseti, iktidar için yarışan farklı görüşlerin kıyasıya mücadelesi olarak kavramsallaştırdığımızda çatışma ve tartışma daima siyasetin bir parçası olmuştur ancak önemli toplumsal meseleler ile ilgili siyasi tartışmaların eğlence içeriği ile harmanlanarak verilmesi derin ve ciddi değerlendirmelerin önünü tıkama riski taşır. Zira eylemi değil, özneyi öne çıkaran modern siyaset anlayışı, siyaseti etik bir mesele olmaktan çıkarmıştır (Sarıbay ve Öğün, 1999, s. 149). Buna bir de henüz etik standartları ortaya konulamamış dijital teknolojilerin gücünü eklediğimizde tablo daha da olumsuz ve endişe verici hale gelmektedir.

BLACK MIRROR VE WALDO ZAMANI

Aralık 2011’de İngiliz Channel 4’te yayınlanmaya başlanan, 2016 yılından sonra ise dijital bir platforma taşınan Black Mirror (Kara Ayna) dizisi, bağımsız bölümleri birbirine bağlayan ama aslında tek bir distopik çerçeve sunan senaryoları ile izleyiciye dijital geleceğe dair farklı pencereler açmaktadır. Black Mirror çevrimiçi etkileşimin hem çevrimiçi hem de çevrimdışı bağlamlarda davranış biçimlerimizi nasıl manipüle ettiğine dair spekülasyon, olumsuz ama oldukça öngörülü bir perspektife sahiptir. Serinin siyasal iletişim ve etik ile doğrudan ilgili iki bölümü vardır. İlk sezonun ilk bölümü The National Anthem (Ulusal Marş) ve The Waldo Moment (Waldo Zamanı). Her iki bölümde de teknoloji, enformasyon, siyaset ve medya arasındaki ilişkilere dair çeşitli mesajlar bulunmakla birlikte Waldo Zamanı (Brooker ve Higgins, 2013) adlı bölüm siyasal arenada dijital teknolojilerin kullanımında etik ilkelere uyulmasının önemine dikkati çekmektedir.

Dizinin ikinci sezonunun üçüncü bölümü olan Waldo Zamanı, Jamie Salter adlı başarısız bir komedyenin seslendirdiği daha doğrusu dijital teknolojilerle canlandırdığı Waldo adlı mavi ayı şeklindeki animasyon karakterin katıldığı yerel seçimlerin hikayesini

anlatmaktadır. Bozuk ağızlı, küfürlü konuşan bu animasyon karakter seçimde şaşırtıcı bir başarı kazanır. Waldo, politikacılar başta olmak üzere popüler kişilerle yaptığı röportajlarda iğneleyici ve alaycı bir dille toplumu ve düzeni eleştirir.

Jamie ve Waldo'nun ekibi, Waldo için özel olarak tasarlanan bir tarafı geniş ekranlı bir minibusün içinde dolaşır, siyasi toplantılarda ortaya çıkar ve başta rakibi Muhafazakâr Parti adayı Liam Monroe olmak üzere diğer adaylar hakkında küçük düşürücü şakalar yapar. Seçim yarışı sırasında diğer adaylar ile katıldığı programda Waldo, kalabalığı kaba şakalarla eğlendirir ve siyasi sistem hakkında da hararetle eleştiriler yapar. Programda politikacıların sahteliği üzerine söylediği sözlerden sonra Waldo, dijital mecralarda hızla yayılarak bir kahramana ve ciddiye alınması gereken 'gerçek' bir rakibe dönüşür. Waldo, sosyal medya sayesinde popülerlik kazanır (Van Dijck ve Poell, 2013). Bu arada yapımçıyı ve Jamie'yi, Waldo'yu siyasi bir silah olarak kullanmaya ikna ederler ama Jamie, Waldo'nun yozlaşmış sistemin bir parçası haline geldiğini fark ettiği için istifa eder. Bölüm, siyasete ve siyasetçilere karşı artan güvensizliğin ve etik dışı siyasetin, siyaseti nasıl etkileyebileceğine dair olumsuz bir tablo sunmakta ve aynı zamanda her ne kadar seçimi kaybeden Waldo'nun dünya genelinde baskıcı bir gözetim devletinin despotik başkanına nasıl dönüştüğünü anlatmasa da bölümün son sahnesi geleceğe dair oldukça korkutucu bir öngörü içermektedir.

ÖNGÖRÜ MÜ UYARI MI?

Genel itibarıyla teknolojinin risklerine karşı bir uyarı mesajı niteliğindeki Black Mirror bölümlerinden biri olan Waldo Zamanı'nı dar kapsamlı olarak dijital animasyon teknolojisinin yükselişinin bir animasyon karakterinin siyasete girmesini bile sağlayabildiği şeklinde okumak mümkün olmakla birlikte bu değerlendirme oldukça eksik kalacaktır. Bölüm, aslında temel olarak insanların zaafaları

ile ilgili ve etik kaygılardan uzak bir şekilde kullanılan teknolojinin bu zaafaları herkesin görebileceği şekilde ortaya serip nasıl güçlendirdiğini ve insanların eğlence sandıkları şeylerin aslında ne kadar ciddi sonuçlara yol açabileceğini de göstermektedir.

Tonight for One Week Only adlı show programı içinde küçük bir bölüm olarak başlayan Waldo'nun çekiciliği, eğlendirme gücündedir (Boren, 2015, s. 16). Sosyal medya platformlarında yayılan müstehcen videosu sebebiyle istifa etmek zorunda kalan milletvekili ile ilgili küçük düşürücü yorumların yapıldığı show programında, boşalan koltuk için adaylığını koyan ve Waldo'nun bölümüne konuk olan Liam Monroe'ya Waldo "Politikacı nedir?" diye sorar. "Politikacı dünyayı daha adil bir yer yapmaya çalışan kişidir" diye cevap veren Monroe'yu, Waldo "Peki bunun için insanları dövüyor musunuz?" şeklinde alaya alır. Waldo'nun hiçbir amacı, ideali veya geleceğe dair somut bir planı yoktur. Belirli ve ciddi bir gündemi olan politikacıların yerine Monroe'nun entelektüel sorularını küfürle şakalarla yanıtlayan Waldo, siyasal sistemin altında yatan müstehcen alaycılığı sergiler (Martin, 2018, s. 27). Bu söylem ise politikanın haysiyet, doğruyu arama, dürüstlük gibi temel ahlaki ilkelerini teknoloji ve bunun bir parçası olarak medyanın aracılık ettiği bir gösteriye dönüştürerek içini boşaltıyor (Ungureanu, 2015, s. 24). Bölüm, medyada siyasetin nasıl tüketildiğini, etik ilkelerden uzaklaşılması halinde siyasal iletişim ve imajların gerçek seçimlerden nasıl daha önemli hale gelebileceğini ortaya seriyor. Ara seçimlerde aday olmasına karar verilen Waldo'nun gerçek olmadığını hatırlatan Jamie'ye programın yapımcısı "Evet ama diğerlerinden daha gerçek! Bizim artık politikacılara ihtiyacımız yok. Bilgisayarlarımız ve iphone'larımız var. Verilmesi gereken bir karar varsa çevrim içi olup seçim yaparız, çoğunluk kazanır. Gerçek demokrasi bu" diye cevap vermektedir. İnsanlar artık demokrasi de dahil olmak üzere her şeyi dijital teknolojilerin aracılığıyla yaşamaktadır.

Diğer adayların da katıldığı yerel bir televizyon programında Monroe, Waldo'nun başarısız bir komedyen tarafından seslendirilen sanal ve düzmece bir karakter olduğunu söyleyince Waldo aslında onun kendisinden daha az gerçek gibi görüldüğünü söyler. Tüm adayların medyanın inşa ettiği bir imajdan ibaret olduğu günümüz siyasal düzeninde canlı ve gerçek biri ile kurmaca ve sahte bir karakter arasındaki ayrımın siyaset alanında anlamsız hale geldiği söylenebilir (Albrecht, 2018, s. 92). Bölüm boyunca çeşitli sahnelerde Waldo'nun kendisi olmadığını ve politika yapmadığını sadece şaka yaptığını, ciddi konularda konuşamayacağını söyleyen Jamie'ye "Twitter seni değil, Waldo'yu seviyor. Ulusal bir parti kurması için Waldo'ya çağrı yapan Facebook grupları var. Youtube'daki videosu rekor kırdı" diyen yapımcı sadece şovunu yapmasını, zaten kimsenin ciddi şeyler konuşmadığını, gençlerin marka ayakkabılar dışında hiçbir şeyi umursamadıklarını söyler.

Konuk olduğu Consensus (Mutabakat) adlı ulusal TV programında sunucunun "Çizgi karakterler kurallara göre oynamazlar ama Waldo'nun açık alaycılığı ilgi çekti" sözleri ile tanıttığı Waldo'yu muhalefetin gücünü zayıflatmak ve insanları hiçbir şeyi umursamamaları için cesaretlendirmekle suçlayınca Jamie "Sen kibirli ahmağın tekisin. Burada olduğum için aylardır almadığın en iyi ratingi alacağını biliyorsun" diyerek cevaplar. Medyasız bir siyasetin düşünülemediği bu sistem aslında tüm tarafların suç ortaklığında kurulmaktadır.

Seçim kampanyası sırasında Monroe'yu bir minibüsle sürekli takip ederek rahatsız eden Waldo'yu "Bir çizgi

filmden kaçacak değilim" diyerek ciddiye almayan Monroe'ya, Waldo "Gerçek değilse neden onunla konuşuyorsun? O derken de kendimi kastediyorum mankafa!" sözleriyle hakaret eder. Daha sonra Waldo'nun aslında sistemin içine düştüğü durumun bir simgesi olduğunu fark eden Monroe umutsuzluğunu "Eğer o şey

ana muhalefetse artık tüm sistem anlamsız görünüyor" sözleri ile dile getirir.

Ünü ulusal sınırları aşan Waldo'yu etik dışı amaçlarla kullanmak isteyenler arasında Teşkilat (Agency/ CIA) da bulunmaktadır. İnsani kusurları olmayan Waldo'nun çok iyi bir sözde yani kukla başkan olabileceğini söyleyen ajan, Waldo'yu "Kusursuz bir suikastçı" ve "Dünya çapında bir politik eğlence ürünü" olarak tanımlar. Çünkü Waldo, sistemin değişmesini isteyenlere görünüşte bir umut vaat etmektedir ama aslında "hedeflenmiş, umut dolu mesajlarla" kitlelerin istedik yönde manipüle edilmesine hizmet etmektedir. Eğlence amaçlı bir şakayla başlayan sürecin etik dışı müdahaleler ile nerelere varabileceğinin farkına varmaya başlayan Jamie, "Waldo'ya sakın oy vermeyin" diye bağırıp minibüsün ekranına vurarak ekipten ayrılır ama değişen bir şey olmaz. Hemen Jamie'nin yerine geçen yapımcı Jack, kalabalığı Jamie'ye saldırmaları için kışkırtır. Jamie hastanedeyken açıklanan sonuçlara göre seçimlerde Monroe birinci, Waldo ise ikinci olmuştur. Bu sefer orada bulunanları kışkırtan Waldo "Ayakkabısını fırlatana 500 sterlin" der ve kalabalıktan Monroe'nin üzerine ayakkabılar yağar. Bölüm, belirsiz bir süre sonrasındaki gelecekte, evsiz kaldığı anlaşılan Jamie'nin sokaktaki dev ekranlardan farklı ülkelerde yönetimi ele geçirdiği anlaşılan Waldo'yu seyrettiği ve ekrana vurduğu için dövüldüğü bir sahne ile sona ermektedir. O sırada dev ekranlarda 'umut, değişim, gelecek' sloganları görülmektedir.

SONUÇ

Modern toplumların bireylerinin problemlerini ve yeni teknolojilerin getirdiklerini veya getirebileceklerini zaman zaman ironik, zaman zaman distopik bir söylemle yorumlayan Black Mirror dizisinin Waldo Zamanı adlı bölümünden yola çıkarak siyaset ve etik arasındaki bağı kurmaya çalışan bu çalışma, bireysel eylemlerin toplumsal sonuçlarının önemini gösterme gayretindedir. Çalışmaya konu olan incelenen bölümde, eski siyaseti temsil eden Monroe'nun artık vakti geçmiş görünüyor ama yeni siyaseti temsil eden Waldo'nun daha iyi bir seçenek olduğunu söylemek de mümkün değil. Teknolojinin demokrasinin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesine katkıda bulunacağına dair vaatler ve umutlar ancak bireylerin bu teknolojileri evrensel etik ilkeleri takip ederek kullanmaları halinde gerçekleşmesi mümkün olabilecektir. Teknoloji değiştirir, dönüştürür ama ne yazık ki her zaman iyi yönde değildir.

Çalışmanın temel sınırlılıklarının başında örnekleme gelmektedir. Çalışma teknolojinin farklı alanlardaki etkilerine odaklanan bir dizinin tek bir bölümünü kapsamaktadır. Aslında gündelik hayatımızın tüm yönlerini etkileyen siyaset iletişim ve dijital etik kişisel verilerin korunmasından sanal mirasa, siber zorbalıktan yapay zekaya çok farklı konuları içine almaktadır. Bu bakımdan bu iki alanın kesişimindeki diğer konuların da çalışılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Albrecht, M. M. (2018). "Waldo Wins: Donald Trump, Black Mirror and the Politics of Baudrillard's Hyperreal". In Black Mirror and Critical Media Theory. [edited by] A. M. Cirucci and B. Vacker. Lanham, MA: Lexington Books, 89-101.
- Association of Information Technology Professionals' Code of Ethics & Standards of Conduct (Bilgi Teknolojisi Uzmanları Derneği'nin Etik Kuralları ve Davranış Standartları) (2014). Erişim adresi: <http://www.aitp.org/?page=EthicsConduct>.
- Atatunç, C. (2006). Ahlak ve Etik Değerlerin Çağdaş Basına Yansımaları. [Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, M. (2013). "John Stuart Mill'in Faydacı Ahlakı". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 28, 143-167.
- Aziz, A. (2013). Siyasal İletişim. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baldwin-Philippi, J., Bode, L. and Kreiss, D. (2020). Digital Political Ethics: Aligning Principles with Practice. Center for Information, Technology and Public Life.
- Bauman, Z. (2014). Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri [Çev. İ. Türkmen]. İstanbul: Ayrıntı.
- Boren, A. (2015). "A Rhetorical Analysis of Black Mirror: Entertaining Reflections of Digital Technology's Darker Effects". Undergraduate Research Journal at UCCS, 8 (1), 15-25.
- Brooker, C. (Writer) and Higgins, B. (Director). (2013). The Waldo Moment [Television series episode]. In B. Reisz (Producer), Black Mirror. UK: Channel 4.
- Capurro, R. (2009). Digital Ethics, Global Forum on Civilization and Peace. Erişim adresi: <http://www.capurro.de/korea.html>.
- Castells, M. (2006). Enformasyon Çağı: Kimliğin Gücü. [Çev. E. Kılıç]. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Delany, C. (2013). Nation Builder 'Frees' the Voter File?. Erişim adresi: <http://www.epolitics.com/2012/09/13/nationbuilder-frees-the-voter-file/>.
- Denton, R. E. and Woodward, G. C. (1990). Political Communication in America. New York: Praeger.
- Ercan, C. (2009). "İnternet Kullanımında Etik Kaygılar ve Etik Kaygıların Giderilmesi Yönünde Organizasyonların Sorumlulukları". Mevzuat Dergisi, 141, 1-11.
- Ess, C. (2013). Digital Media Ethics. Cambridge: Polity Press.
- Şeşen, E.
- Eşitti, Ş. (2015). "Yaşantı Toplumunda Politainment ve Medya-Siyaset İlişkisi: The Daily Show Örneği". International Journal of Human Sciences, 12 (2), 1146-1167.
- Floridi, L. (2013). The Ethics of Information. Oxford: Oxford University Press.
- Gunkel, D. (2013). The Machine Question: Critical Perspectives of AI, Robots and Ethics. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Jonas, H. (1984). The Imperative of Responsibility.

- Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Kaid, L. (2004). Handbook of Political Communication Research. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kellner, D. (2004). "Technological Transformation, Multiple Literacies, and the Re-Visioning of Education". e-Learning, 1(1), 9-37.
- Kentel, F. (1991). "Demokrasi Kamuoyu ve Siyasal İletişime Dair". Birikim Dergisi, 30, 39-44.
- Lakoff, G. (2002). Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think. Chicago: University of Chicago Press.
- Martin, B. (2018). "Black Mirror and the Divergence of Online and Offline Behavior Patterns". International Journal of Zizek Studies, 12 (4), 22-35.
- Önce, Ş. (2019). "Etiğin Dijital Etiğe Dönüşümü Üzerine". Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, 2 (3), 59-85.
- Perloff, R. (2003). The Dynamics of Persuasion: Communication and Attitudes in The 21st Century. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Postman, N. (2006). Teknopoli: Yeni Dünya Düzeni. [Çev. M. Emre Yılmaz]. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Ramadhan, A., Sensuse, D. and Arymurthy, A.M. (2011). "E-government Ethics: A Synergy of Computer Ethics, Information Ethics and Cyber Ethics". International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA), 8, 82-86.
- Rand, A. and Branden, N. (1964). The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism. New York: Signet Books.
- Sarıbay, A. Y. ve Öğün, S. (1999). Politikbilim. İstanbul: Alfa.
- Trent J. and Friedensberg, R. (2000). Political Campaign Communication: Principles and Practieces. Westport: Prager Place of Publication.
- Türkeri, M. (2014). Etik Kuramları. İstanbul: Lotus Yayıncılık.
- Ungureanu, C. (2015). "Aestheticization of Politics and Ambivalence of Self-sacrifice in Charlie Brooker's The National Anthem". Journal of European Studies, 45(1), 21-30.
- Van Dijck, J. and Poell, T. (2013). "Understanding Social Media Logic". Media and Communication. 1(1), 2-14. Erişim adresi: <http://dare.uva.nl/document/495559>.